

Mátyás Jaschitz, director of planning

Central European Service for Cross-Border Initiatives, Hungary 1024 Budapest, Káplár utca 10/B., e-mail: matyas.jaschitz@cesci-net.eu

ZSOLT BOTTLIK (ed.):

Cross-Border Review Yearbook 2014;

Central European Service for Cross-Border Initiatives, Budapest. ISSN: 2064-6704

The European Institute⁶³, based in Esztergom, was established by the Central European Service for Cross-Border Initiatives (CESCI)⁶⁴ in May 2013, with the aim of providing results for the academic and policymaker levels concerning the permeability of borders in Central Europe. The first yearbook of the Institute was published in 2014, edited by dr. Zsolt Bottlik, Head of Institute and with the contribution of Gyula Ocskay, Secretary General as managing editor.

Works of fifteen authors are introduced in a classical structure. Besides theoretical works, practice is also represented through various case studies. In the second half of the volume, a few recent and significant events of the European Institute and of cross-border studies in general are also recounted, and a bunch of freshly published books (precisely seven) are reviewed. Even though Hungarian authors and thereby, topics of Hungarian interest are prevalent throughout the book, these chapters clearly indicate the open and cross-border attitude of the Institute.

Theory

As a bold theoretical outset, **Gyula Ocskay**, in his study “Frontier Incident or Metamorphoses of Normality” unfolds an outstanding theory, arguing that borders are not objective substances obviously existing; the spread of the democratic paradigm is indicated by the increase of the number of sovereign states, and therefore, borders; as a conclusion, the countries of increasingly smaller size and bigger number are forced to form bigger units and close their borders at the same time due to the lack of resources. He bases his essay on the presumption (originating from Foucault and Lefebvre, among others) that as discursive facts, borders are only outputs of nation-state discourse. The issues of generating sovereignty and space and the discursive nature of borders is described with great attention to detail from a philosophy of science viewpoint, then the crisis of classical

⁶³ <http://institute.cesci-net.eu/en/introduction-of-the-european-institut>

⁶⁴ <http://cesci-net.eu>

government is analysed through the examination of the role of borders. It is made clear that institutional means of self-definition are no longer to be found on the nation-state level in the postmodern, globalising world. With the former government level losing significance, global and regional levels are becoming more and more appreciated. “Both challengers openly query nation-state sovereignty, (...) and interpret national borders not as givens but as barriers to overcome.” The study finishes with the posing of the questions of integrationism and neo-isolationism through legitimisation problems expected to define spatial processes in the future.

Márton Pete investigates the connection of policy and European borders in his study “Investigating the Role of Borders in the Transformation of Space in the Light of the European Union’s Regional Policy”. Following a longer theoretical introduction, the author summarises the becoming of borders a development policy issue in the EU. In a more detailed analysis, he concentrates on four projects of the ESPON programme (GEOSPECS, METROBORDER, ULYSSES, TERCO), that had borders on their agenda as well. As highlighted by the author, even though policy has a conscious approach to the development of border areas, there is yet process to be made in that field.

Joint authors **Gábor Szalkai** and **Zsolt Bottlik** analyse a hundred-year history of a triplex border region in their study “The Aftermath of Border Changes – Accessibility Study in the Former Banat of Temesvar (1910 – 2014)”. Within framework of a larger project, the authors have scrutinised the role of borders, their changes and the shift of the railway transport network of the area from the viewpoint of transport geography (more precisely from the viewpoint of intra-regional accessibility). Accessibility is examined with a modelling process, using travel times of 1910 and 2014. Concentrating on the accessibility of three centres (Szeged, Timișoara and Orșova), the authors conclude that despite territorial co-operation being currently present in the area, accessibility still does not hit the 1910 level, with no borders separating the municipalities at the time. The (improved version of the) applied, GIS-based modelling process could serve as a nearly unlimited tool for joint transport development.

Practice

“Border Proximity as a Factor in Strategic Urban Planning - on the Example of Sub-region Centres Within the Slovak-Hungarian Border Area”, the only study of the section Practice, is noted by **Zsuzsa Földes**. Her aim is to assess types of focus that derive from a border’s proximity and that act as factors determining the main directions and dynamics of

urban development and urban planning strategies in the centres of Hungarian subregions in the Slovak-Hungarian border region. Integrated urban development strategies of 15 border towns are reviewed in order to reveal functions of borders and borders' proximity. According to the author, being situated near to a border is an external factor for towns, and borders, despite their proximity and importance, are generally overlooked in the medium term. This practice of the past should be abandoned during the re-evaluation of the Integrated Urban Development Strategy of each municipality.

Workshop

Outputs of EGTCs are analysed within Borsod-Abaúj-Zemplén County, packed both with underdeveloped small regions and juvenile EGTCs. "Some Characteristics of European Groupings of Territorial Cooperation in Borsod-Abaúj-Zemplén County" gives a detailed account of the short history and activities of local EGTCs, and describes their achievements with a certain sense of absence. It is admitted by the author, though, that the outputs should be judged in their entirety only after the closing of the 2014-2020 programming period. However, it is already clear which EGTC would be able to fulfil its mission and which cannot ever be expected to strengthen cross-border cohesion.

Márton Czirfusz, author of "The Borders of National Economy – Critical Theory and Notions on Economic Policy", dissects a definitely theoretical issue in his article, placing it then in the more practical milieu of the economic development - theoretically again. In his study, the significance of borders, as a category in economic geography is introduced, then, aided by critical theory, the appearance of the border concept in Hungarian development policy documents is analysed. The author comes to the conclusion that it is essential for Eastern Central European countries that the economically separating nature of borders would be diminished.

Proceedings

In the section Proceedings, four events of 2013 are evaluated:

- The Present and Future of Regional Centres and Cities with County Rights - Conference organised at the University „István Széchenyi”, Győr, on 25th September, 2013
- European Territorial Cooperation in Terms of the Central European Year – Pálfi Memorial Day 2013, Magyarország Háza, Budapest, on 15th October 2013

- In the Light of the Experience of Serbia's Accession to the European Union; Headquarters of the Association of Professional Organizations Subotica, on 17th October 2013
- Capacity Building and Cross-Border Cooperation – Report on the 20th Anniversary Conference of the Euro-Institute. Maison de la Région, Strasbourg, on 21th October 2013

Book Reviews

In this section, the following publications are reviewed:

- M. Wilson, Thomas – Donnan, Hastings (ed., 2012): *A Companion to Border Studies*. Oxford: Wiley-Blackwell, 636 p.
- Sohn, Christophe (ed., 2012): *Luxembourg: An Emerging Cross-border Metropolitan Region*. Bruxelles, Bern, Berlin, Frankfurt am Main, New York, Oxford, Wien: Peter Lang Pub Inc., 313 p.
- Declercq, Elie – Kusters, Walter – Vanden Borre, Saartje (szerk., 2012): *Migration, Intercultural Identities and Border Regions (19th and 20th Centuries)/Migration, identités interculturelles et espaces frontaliers (XIXe et XXe siècles)*. Bruxelles, Bern, Berlin, Frankfurt am Main, New York, Oxford, Wien: Peter Lang International Academic Publishers, 294 p.
- Sonntag, Monika (2013): *Grenzen überwinden durch Kultur? Identitätskonstruktionen von Kulturakteuren in europäischen Grenzräumen*. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Wien: Peter Lang GmbH., 277 p
- Wille, Christian 2012. *Grenzgänger und Räume der Grenze: Raumkonstruktionen in der Großregion SaarLorLux*. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Wien: Peter Lang, 393 p.
- Diener, Alexander C., Hagen, Joshua (2012): *Borders: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 144 p.
- Hardi Tamás (2012): *Duna-stratégia és területi fejlődés. A folyó lehetséges szerepe a régió területi fejlődésében*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 293 p.

Events and books chosen for review clearly outline the line of conduct the European Institute decided to follow at its birth.

Outreach

The management of the Institute has also paid a study visit to EURAC of Bolzano, this also being a clear sign of their orientation. The study visit is also given coverage in the review, with special emphasis on those experiences that the Institute could put into use in the near future.

Professors Hiroshi Tanaka and Hideo Kojimoto from Japan have paid a visit to the European Institute, also recounted in the booklet, in order to look into cross-border cooperation such as the EU Strategy for the Danube Region and European Groupings of Territorial Cooperation (EGTCs) in Hungary and Central Europe.

János Schwertner and Dalma Makkos report on the achievements of a Hungarian-Serbian IPA project, Voice of the Village in their essay “Conditions of Community Planning – „Genius Loci” or Maintaining Contacts with Those Who Left” Means of strengthening cross-border relations and their innovative exploitation available to a cross-border project are introduced, in this case with a special focus on communication with those stemming from the region as a tool of community development, a ground of community-based planning.

A keystone of the section, the history, achievements, activities and plans of the Ister-Granum EGTC are presented by Director Péter Nagy.

The yearbook, besides offering a medley of professional content, is a respectable imprint of the first-year performance of a research institute facing remarkable development.

The 2014 yearbook of the European Institute of Esztergom can be a useful reading for those concerned in the research of borders, especially current borders in Central Europe, cross-border co-operation, cross-border regional development and therefore, the future of Europe either from a scientific or a policy point of view.

ZSOLT BOTTLIK (ed.):

Cross-Border Review Yearbook 2014;

Central European Service for Cross-Border Initiatives, Budapest. ISSN: 2064-6704

A 2013 májusában, a Határon Átnyúló Kezdeményezések Közép-európai Segítő Szolgálat (CESCI)⁶⁵ által alapított, esztergomi székhelyű Európa Intézet⁶⁶ azzal a céllal jött létre, hogy az interdiszciplináris határtudomány alkalmazott művelésén keresztül kínáljon kutatási eredményeket a szakpolitika és a tudomány számára, a közép-európai határok átjárhatóbbá tételére vonatkozóan. Az Intézet fennállásának első évkönyvét 2014-ben adta ki, Dr. Bottlik Zsolt intézetigazgató szerkesztésével, Ocskay Gyula főtktár felelős szerkesztői közreműködése mellett.

A kötet összesen 15 szerző munkáját vonultatja fel, klasszikus tematikájú felépítést követve. Az elméleti írások mellett megjelenik a gyakorlat, az esettanulmányok is helyet kapnak. Emellett a kötet második felében összegzést kap az olvasó néhány határtudományi szempontból jeles eseményről, és az Intézet életének legfontosabb mozzanatairól, továbbá csokorban kapunk egy hét, friss műre kiterjedő könyvismerttetést is. Habár az első számban magyar szerzők és (ezen keresztül) a magyar vonatkozású témák egyértelműen dominálják a kötetet, e fejezetek is jól tükrözik az Intézet határokon át tekintő, kapcsolatkereső filozófiáját.

Elmélet

A kötet erős elméleti felütéssel kezdődik: **Ocskay Gyula**, „Határ-sértés, avagy a normalitás színeváltozásai” című írásában nem kisebb kérdéseket feszeget, mint, hogy a határok nem magától értetődő, objektív létezők; a demokratikus paradigma terjedése a szuverén államok és ezzel a határok számának fokozódásában is jelentkezik; a fentiekből pedig az következik, hogy az erőforrások szűkössége miatt az egyre nagyobb számú és egyre kisebb ország egyszerre kényszerül nagyobb egységekbe tömörülni, illetve lezárni határait. Mindezt arra a (mások mellett Foucault-tól és Lefebvre-től levezetett) feltevésre alapozza, mely szerint a határok diszkurzív tények, a nemzetállami diskurzus termékei. A szuverenitás és a tér előállításának kérdését, illetve a határok diszkurzív voltának bemutatását tudományfilozófiai szempontból igen alapos fejtegetéssel írja le, hogy azután

⁶⁵ <http://www.cesci-net.eu/>

⁶⁶ <http://institute.cesci-net.eu/en/introduction-of-the-european-institut>

erre alapozva, a határok szerepének vizsgálatán keresztül eljusson a klasszikus kormányzatiság válságáig. Rávilágít, hogy a posztmodern, globalizálódó világban már nem a nemzetállami szinten keresendők az öndefiníció intézményes eszközei. Miközben a korábbi kormányzati szint veszít jelentőségéből, a globális és regionális szint felértékelődik. „*Mindkét kihívó nyíltan kétségbe vonja a nemzetállami szuverenitást, (...) az országhatárokat nem adottságként, hanem leküzdendő akadályként értelmezi.*” A tanulmányt a jövő térfolyamatait várhatóan meghatározó legitimációs problémákon keresztül az integracionizmus és a neoizolacionizmus kérdésének felvetésével zárja.

Pete Márton „A határok térformáló szerepének vizsgálata az EU regionális politikájának tükrében” címmel értekezik a szakpolitika és az európai államhatárok kapcsolatáról. Hosszabb elméleti alapot követően a szerző összefoglalja, miként vált a határok kérdése fejlesztéspolitikai tényezővé az Európai Unióban. Részletesebb elemzésében az ESPON programból ragad ki négy olyan projektet (GEOSPECS, METROBORDER, ULYSSES, TERCO), melyek vizsgálati fókuszában a határok kérdése is megjelent. A szerző aláhúzza, hogy bár a szakpolitika tudatosan kezeli a határtérségek fejlesztésének ügyét, az eddig elért kedvező hatások még nem elegendők.

A **Szalkai Gábor** és **Bottlik Zsolt** alkotta szerzőpáros egy évszázad eseményeinek tükrében vizsgált egy hármass határrégiót „A határváltozás következményei - elérhetőségi vizsgálatok az egykori Temesi Bánságban (1910-2014)” című tanulmányukban. A két szerző a kutatás során egy nagyobb projekt keretében a határok, illetve azok változásainak szerepét, valamint a terület kötőtpályás közlekedési hálózatának módosulását tanulmányozta a közlekedésföldrajz, pontosabban a térségen belüli elérhetőség változása szempontjából. Az elérhetőség változását két időpont, az 1910. és 2014. év aktuális vasúti menetidője alapján vizsgálják, egy modellezési eljárás segítségével. Három központ (Szeged, Temesvár, Orsova) elérhetőségváltozásainak kiemelésével a szerzők arra a következtetésre jutnak, hogy a térségben működő területi együttműködések dacára sem érik el a közlekedési kapcsolatok az 1910-es (még országhatárok nélküli) szintet. Az alkalmazott, GIS alapokra helyezett modellezési eljárás pedig (továbbfejlesztve) szinte korlátlan eszközt jelenthetne a közös közlekedésfejlesztési tervezés számára.

Gyakorlat

A Gyakorlat rovat egyetlen szerzője **Földi Zsuzsa** „A határ menti elhelyezkedés, mint a stratégiai várostervezés tényezője - a szlovák-magyar határ menti kistérségek

központjainak példáján” címmel közöl tanulmányt az évkönyvben. Vizsgálatának célja, hogy felmérje, milyen hangsúlyokat kap a határ közeli elhelyezkedés, mint a városfejlődés irányát és dinamikáját meghatározó tényező a szlovák–magyar országhatár mentén található magyarországi kistérségek városi jogállású központjainak városfejlesztési stratégiáiban. A szerző a megvizsgált, szlovák–magyar határszakaszról hozott példák alapján, 15 határ menti város integrált városfejlesztési stratégiáját áttekintve igyekszik feltárni, hogy a magyarországi városfejlesztésben milyen funkciót tölt be a határ, a határ közelségének kérdése. A határ menti elhelyezkedést alapvetően külső tényezőként azonosítja, és megállapítja, hogy a vizsgált dokumentumokban a határ (közelsége, fontossága ellenére) nem kap kielégítő szerepet a városok fejlődési pályájának tervezése során. A szerző hangsúlyozza e korábbi gyakorlat meghaladásának szükségességét, az integrált településfejlesztési stratégiák aktuális felülvizsgálata során.

Műhely

Nagy Áron a leghátrányosabb helyzetű térségek, illetve EGTC-k által igen sűrűn érintett Borsod-Abaúj-Zemplén megyében vizsgálja az igen fiatal társulások eddigi eredményeit. „Az Európai Területi Társulások néhány jellemzője Borsod-Abaúj-Zemplén megyében” című esettanulmány alapos történeti felevezetést és az egyes társulások tárgyilagos bemutatását követően görbe tükröt tart a térség EGTC-inek eddigi, rövid tevékenysége elé – habár a szerző is elismeri, hogy igazi értékítéletre csak a 2014-2020 programozási időszakot követően nyílik majd lehetőség. Az azonban már most megállapítható, hogy mely társulásoknak van potenciális esélye funkciójuk betöltésére, illetve melyek azok, amelyekről nem várható reálisan a határon átnyúló kohézió erősítése.

A műhely rovat második írását jegyző **Czirfusz Márton** „A nemzetgazdaság határai – kritikai elmélet és gazdaságpolitikai értelmezések” című tanulmányával egy erősen teoretikus kérdést boncolgat, amelyet azután a gyakorlatiasabb gazdaságfejlesztés szakpolitikai közegében helyez el – szintén teoretikusan. Írásában bemutatja a határ, mint gazdaságföldrajzi kategória jelentőségét, majd magyarországi nemzetgazdasági fejlesztéspolitikai dokumentumok elemzésén keresztül, a kritikai elmélet segítségével hívásával azt vizsgálja, hogy ezekben a koncepciókban miként jelenik meg a határ fogalma. Arra a következtetésre jut, hogy a kelet-közép-európai országok számára kritikus jelentőségű a határok gazdasági elválasztó hatásainak csökkentése.

Krónika

Az évkönyv Krónika rovatában négy 2013-as eseményről olvashatunk értékelő beszámolót:

- A megyei jogú városok, regionális központok jelene és jövője; workshop, 2013.09.25. Széchenyi István Egyetem, Győr
- Európai területi együttműködés a Közép-európai Év jegyében - Pálfi István Nap; díjátadó konferencia, 2013.10.15. Magyarság Háza, Budapest
- Integrációs tapasztalatok Szerbia Európai Unió csatlakozásának fényében; 2013.10.17. Szabadkai Szakegyesületek és Társulatok Szövetségének székháza, Szabadka
- Kapacitásépítés és határon átnyúló együttműködés - 20 éves a kehli Euroinstitut; konferencia, 2013.10.21. Maison de la Région [Régiók Háza], Strasbourg

Szemle

A Szemle rovatban az alábbi kiadványokba nyerhet az olvasó betekintést:

- M. Wilson, Thomas – Donnan, Hastings (szerk., 2012): A Companion to Border Studies. Oxford: Wiley-Blackwell, 636 p.
- Sohn, Christophe (szerk., 2012): Luxembourg: An Emerging Cross-border Metropolitan Region. Bruxelles, Bern, Berlin, Frankfurt am Main, New York, Oxford, Wien: Peter Lang Pub Inc., 313 p.
- Declercq, Elie – Kusters, Walter – Vanden Borre, Saartje (szerk., 2012): Migration, Intercultural Identities and Border Regions (19th and 20th Centuries) / Migration, identités interculturelles et espaces frontaliers (XIXe et XXe siècles). Bruxelles, Bern, Berlin, Frankfurt am Main, New York, Oxford, Wien: Peter Lang International Academic Publishers, 294 p.
- Sonntag, Monika (2013): Grenzen überwinden durch Kultur? Identitätskonstruktionen von Kulturakteuren in europäischen Grenzräumen. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Wien: Peter Lang GmbH., 277 p.
- Wille, Christian 2012. Grenzgänger und Räume der Grenze: Raumkonstruktionen in der Großregion SaarLorLux. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Wien: Peter Lang, 393 p.
- Diener, Alexander C., Hagen, Joshua (2012): Borders: A Very Short Introduction. Oxford: Oxford University Press, 144 p.

- Hardi Tamás (2012): Duna-stratégia és területi fejlődés A folyó lehetséges szerepe a régió területi fejlődésében. Akadémiai Kiadó, Budapest, 293 p.

Az ismertettett események és recenzált művek összességéből jól kirajzolódik, hogy az esztergomi Európa Intézet a kortárs tudományos horizontra tekintve milyen horgonyzási pontokat tart fontosnak indulásakor.

Kitekintés

Szintén az Intézet irányultságát jelzi, hogy annak vezetése (tanulási céllal) ellátogatott a bolzanoi EURAC-hoz. A tanulmányút során tapasztaltakat az évkönyv is összegzi, kiemelve az Intézet számára levonható tanulságokat.

Látogatók azonban Esztergomba is érkeztek, a japán Hiroshi Tanaka és Hideo Kojimoto professzorok személyében, akik a határon átnyúló együttműködések, többek között az Európai Unió Duna Régió Stratégiája, valamint az európai területi társulások (EGTC) tanulmányozása céljából érkeztek Magyarországra, illetve a közép-európai térségbe. E találkozásról is beszámolót olvashatunk.

Schwertner János és Makkos Dalma egy Szerb–Magyar IPA projekt (Voice of the Village) eredményeiről számolnak be „A közösségi tervezés feltételei - a hely szelleme, avagy kapcsolattartás az elszármazottakkal” című írásukban. Bemutatják, hogy egy határon átnyúló projekt mivel tud hozzájárulni a határ menti kapcsolatok erősítéséhez, tartalommal való megtöltéséhez, illetve milyen újdonságokkal tud szolgálni. Esetükben kiemelt szerepet kap az elszármazottakkal való kapcsolattartás, mint a közösségfejlesztés egy speciális eszköze, amely a közösség alapú tervezés egyik alapja.

A Kitekintés utolsó részében Nagy Péter igazgató mutatja be az Ister-Granum EGTC történetét, sikereit, aktuális tevékenységét és terveit.

Az évkönyv színes szakmai tartalma mellett megsüvegelendő lenyomata egy szárnyait bontogató, különleges profilú kutatóhely első évi munkájának.

Az esztergomi Európa Intézet 2014-es évkönyve jó szívvel ajánlható mindazok számára, akik tudományos vagy akár szakpolitikai irányból érdeklődnek a határok, azon belül is különösen a közép-európai határok helyzete, a határon átnyúló együttműködések, a határon átnyúló területfejlesztés (és ezzel kicsit Európa jövője) iránt.